בס"ד, י"א כסלו התשפ"ז

ערכין ד' – חיוב כהנים במצוות ובערכין, ערך סתום, ערך אברים ונידון בכבודו

שאלות:

1. אבי הכהן אוכל תרומה, ושני חבריו הישראלים אוכלים חולין. הם מזמנים יחד?

חיוב כהנים במגילה ובזימון

בדף הקודם הגמרא התחילה לדון בברייתות שאומרות "הכל חייבין... כהנים לוים וישראלים". בכל אחת היא בררה למה היינו חושבים שהכהנים פטורים (בסוכה, בציצית, בתפילין ובשופר). הגמרא ממשיכה את הדיון.
מקרא מגילה: הברייתא מלמדת שהכהנים מבטלים את העבודה שלהם כדי לשמוע, כמו **שרב יהודה** אמר בשם **שמואל** שכהנים בעבודתם, לוים בדוכנם (כשהם שרים) וישראל במעמדם (כשהם עומדים על קרבנות הציבור) מבטלים את עבודתם ובאים לשמוע מקרא מגילה.
זימון: מדובר כשהכהנים אוכלים קדשים. היינו חושבים שהאכילה הזאת היא רק לכפרה, כי כתוב "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם" (הכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים), ולא צריך זימון. הברייתא מלמדת שהם חייבים, כי כתוב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ", והרי הם שבעו.
מצטרפין לזימון: מדובר כשהכהנים אוכלים תרומה או קדשים והזר אוכל חולין. היינו חושבים שהם לא מצטרפים, כי הזר לא יכול לאכול מהאוכל של הכהן. הברייתא מלמדת שהם מצטרפים, כי הכהן יכול לאכול מהאוכל של הזר.

2. יגאל הכהן אמר "ערכי עלי". הוא חייב לשלם להקדש כמו כל אחד?

כהנים בערכין

המשנה אמרה ש"הכל מעריכין... כהנים לוים וישראלים", והגמרא מקשה שזה פשוט!
רבא ענה שהמשנה נצרכת לדעת **בן בוכרי**. המשנה בשקלים אומרת ש**בן בוכרי** העיד ביבנה שכהן ששוקל (נותן מחצית השקל לקרבנות הציבור) לא חוטא, כלומר הוא לא חייב אבל רשאי לתת. **רבן יוחנן בן זכאי** אמר לו שכהן שלא שוקל חוטא, כלומר, חייב לתת, אלא שהכהנים דרשו לטובת עצמם שלא כדין את הפסוק "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל": אם ניתן שקלים, העומר, שתי הלחם ולחם הפנים (שבאים מהשקלים) יהיו גם שלנו, ואיך הם נאכלים, הרי מנחת כהן נשרפת? וזו באמת טעות כי הולכים לפי רוב השקלים, ולכן זה לא נחשב שייך לכהנים.
הגמרא מקשה על **בן בוכרי** שאם הכהן לא חייב, הוא מכניס חולין לעזרה, כשקונים קרבנות מהשקלים הפרטיים האלו! ועונה שהוא מוסר את השקל לציבור, ומשל ציבור זה קרבנות ציבור ולא חולין.
לשיטת **בן בוכרי** המשנה היתה צריכה לומר שכהנים חייבים בערכין, כי היינו חושבים שכהנים פטורים גם מערכין, כי כתוב "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", ומשמע שרק מי שנמצא בשקלים נמצא בערכין. לכן המשנה מלמדת שהם מעריכים.

- **אביי** הקשה שהפסוק הזה בא ללמד שכל ערך לא יהיה פחות מסלע (אפילו עני שנותן לפי השגת ידו, כפי שהתורה מלמדת בערכין), ולכן לא היינו לומדים ממנו לפטור כהנים. **אביי** אמר שהיינו חושבים לפטור אותם כי כתוב בפדיון הבן "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בֶּעֶרְכְּךָ",

ומשמע שרק מי שנמצא בפדיון הבן נמצא בערכין, וכהנים פטורים מפדיון הבן.
רבא הקשה שאם ככה, גם באשם של גזלן שנשבע לשקר כתוב "אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ", האם טומטום ואנדרוגינוס, שלא נערכים, פטורים מהאשם!
לכן **רבא** מסביר בסוף (ויש אומרים **רב אשי**) שכתוב בענין שהעריך "וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן", והיינו חושבים ללמוד ולא 'כהן לפני כהן', שלכן כהן לא שייך בערכין, כי אין פתרון לכהן עני. לכן המשנה מלמדת שגם כהנים מעריכים.

3. אורי אמר "הרי עלי ערך", ולא אמר של מי. כמה הוא משלם להקדש?

ערך סתום, ערך אברים ומי נערך

הגמרא חוזרת ל"הכל נערכין", שראינו בדף ב שבא לרבות מנוול ומוכה שחין, ומביאה את המקור בברייתא ארוכה שדורשת את הפסוק "אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בֶּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַד'", לאחר ציטוט הברייתא. הגמרא מסבירה בעמוד ב' את לימוד הדרשה של הברייתא.

- "בערכך" להביא ערך סתום: מי שאמר "הרי עלי ערך" ולא אמר של מי, נותן את הפחות שבערכין, שלושה שקלים (של נקבה בת חודש). הגמרא שואלת למה לא חמישים (הערך הגדול ביותר), ועונה ש"תפשת מרובה לא תפשת, תפשת מועט תפשת" (המועט הוא ודאי, כי הוא כלול במרובה). הגמרא שואלת למה לא שקל אחד, כמו שכתוב "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", ועונה שהפסוק הזה מדבר על השג יד: עני שהעריך נותן לפי מה שידו משגת, אבל לא פחות משקל, ואנחנו מדברים על ערך קצוב לא של אומדן.
הגמרא שואלת בשביל מה צריך פסוק, אם שלושה שקלים נלמדים מסברה. **רב נחמן** אמר בשם **רבה בר אבוה** שהפסוק בעצם מלמד שערך סתום לא נידון בהשג יד, וגם עני נותן שלושה שקלים, כי זה כאילו הוא פירש "שלושה שקלים עלי", כי כולם יודעים שזה הסכום הנמוך בערכין. ויש אומרים שהוא אמר הפוך: שהפסוק מלמד שערך סתום כן נידון בהשג יד, ולא אומרים שזה כאילו הוא פירש.
- עוד נדרש "בערכך" ערך כולו ולא ערך אברים: מי שאמר "ערך ידי עלי" לא נותן כלום. הגמרא מסבירה שאפשר ללמוד שתי דרשות מהמילה "בערכך" כי לא כתוב "ערך". אבל "נפשות" מלמד שמי שהעריך אבר שהנשמה תלויה בו (כמו ראש או כבד) נותן ערך כולו.
- מ"נפשות" ולא נפש למדנו שאפשר להעריך אבר שהנשמה תלויה בו וגם שאין ערך למת. ומ"וְהֶעֱמִיד... וְהֶעֱרִיךָ" הברייתא לומדת שגם גוסס לא נערך, כי רק מי שאפשר להעמיד אותו נערך. הגמרא מקשה שאם ככה, גם המת נלמד מ"והעמיד"! ועונה שבאמת ככה, ו"נפשות" (ולא "נפש") נצרך לדרשות הבאות.
- "נפשות" מלמד עוד שלושה דברים: אחד שהעריך מאה חייב על כולם, אשה שהעריכה חייבת כמו איש, ומנוול ומוכה שחין נערכים (היינו חושבים מההיקש "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" שמי שאין לו דמים אין לו ערך). הגמרא מקשה איך לומדים כמה דרשות ממילה אחת, ועונה שהדרשות הראשונות שקולות ונלמדות כולן גם מ"נפש" (שמשמע גם רבים וגם אשה, ואין עדיפות ללימוד אחד על האחרים), והריבוי "נפשות" נצרך רק למנוול ומוכה שחין.

4. גדי נדר להקדש את דמי הראש של חברו. הוא משלם את דמי כולו?

<u>נידון בכבודו</u>

הברייתא <u>לומדת</u> מ"וְהָיָה <u>עֶרְכְּךָ</u>" לרבות טומטום ואנדרוגינוס לדמים: מי שנדר את דמיהם חייב, למרות שהם לא נערכים (כי בערכין כתוב "הַזָּכָר" ו"וְאִם נְקֵבָה הִוא", זכר ודאי ונקבה ודאית).

הגמרא <u>מקשה</u> למה צריך פסוק לדמים, הרי גם מי שנדר דמי דקל חייב לשלם! **<u>רבא</u>** <u>ענה</u> שהפסוק מלמד שטומטום "נידון בכבודו": מי שאמר "דמי ראשו עלי" (אבר שהנשמה-כבודו תלויה בו) נותן דמי כולו. היינו חושבים מההיקש "נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ" בין נדרים לערכין, שרק מי שנמצא בערכין נידון בכבודו (כי בערכין למדנו את הדין מ'נפשות').
<u>אביי</u> <u>הקשה</u> שבדברים שלא שייכים בערכין אין דין 'נידון בכבודו', מברייתא <u>שאומרת</u> שמי שאמר "ראש עבד זה הקדש" או "ראש חמור זה הקדש", הוא וההקדש שותפים בו (חצי-חצי, כי אין דרך למכור ראש של עבד או חמור לבד), אבל מי שאמר "ראש פרה זו הקדש", להקדש יש רק את הראש (**רב פפא** <u>הסביר</u> שראש של שור נמכר לבד בבית המטבחיים). הרי חמור ופרה לא נמצאים בערכין, ולא נידונים בכבודם (ההקדש לא מקבל את כולם), שלא כדברי **<u>רבא</u>**!

<u>רבא</u> <u>השיב</u> שמהברייתא קשה מעבד, שנמצא בערכין ובכל זאת נידון בכבודו! אלא צריך לומר שהברייתא הזאת מדברת בקדשי מזבח (שהקדיש את הראש לדמי קרבן), ושם לא נידון בכבודו. הדין של נידון בכבודו נאמר בקדשי בדק הבית, כמו ערכין.

<u>אביי</u> <u>הקשה</u> שאם הברייתא מדברת בקדשי מזבח, למה בראש פרה רק הראש קדוש? הקדושה צריכה להתפשט בכולה (כי היא ראויה להקרבה)!

והגמרא <u>ממשיכה</u> לדון בקושיה הזו בדף הבא.